

بررسی و ارزیابی سواد مالی کارآفرینان روستایی شهرستان سمیرم استان اصفهان

سولماز دری سده^{۱*}، مرتضی توکلی^۲

۱- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

۲- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

DOI: [10.22077/vssd.2021.4699.1037](https://doi.org/10.22077/vssd.2021.4699.1037)

چکیده

توسعه روستایی بیش از گذشته با پدیده کارآفرینی مرتبط شده است؛ زیرا کارآفرینی با ایجاد فرصت‌های شغلی و تولید ثروت و بهبود شرایط اقتصادی، نوآوری در فعالیت‌ها و رقابت‌پذیری پیش زمینه اساسی برای ارتقای سطح توسعه جامعه است. کارآفرینی فرایندی است که در آن کارآفرین فعالیت‌های اقتصادی کوچک و جدیدی را با سرمایه خود شروع می‌کند. باید توجه داشت که شکل‌گیری کارآفرینی نیازمند فراهم بودن بسترها و زمینه‌هایی مناسب و مورد نیاز کارآفرینی است. از این رو، شناخت عوامل و فرایندهای موثر بر کارآفرینی اجتناب‌ناپذیر است و یکی از این عوامل، مهارت‌های مالی یا سواد مالی است؛ چرا که یکی از عوامل و توانایی‌های است که می‌تواند موفقیت یک کارآفرین را تعیین کند، هر چقدر که کارآفرینان این مهارت را بهتر یاد بگیرند، بهتر می‌توانند بر زندگی و کسب و کار خود تسلط داشته باشند. این پژوهش با هدف اثربخشی آموزش مهارت‌های مالی بر سواد مالی (دانش، رفتار و نگرش) کارآفرینان شهرستان سمیرم اجرا شد. نمونه پژوهش را ۳۲ نفر به صورت در دسترس و به روش گلوله برفی انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه الف (گروه آموزش دیده) و ب (آموزش ندیده) گمارده شدند. ابزار پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته با آلفا کرونباخ $0/78+$ بود. نتایج تحلیل نشان داد آموزش بر ابعاد مختلف سواد مالی موثر واقع می‌شود و میانگین‌های نمرات کارآفرینان گروه الف نسبت به کارآفرینان گروه ب به طور معناداری بیشتر بود. در نهایت چنین نتیجه‌گیری می‌شود که آموزش مهارت‌های مالی بر سواد مالی و ابعاد آن در کارآفرینان تاثیرگذار است.

تاریخ دریافت:

۵ خرداد ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۳۱ مرداد ۱۴۰۰

صفحات: ۹۷-۱۱۲

کلید واژگان:

سواد مالی، دانش

مالی، رفتار مالی،

نگرش مالی،

کارآفرینی.

۱- مقدمه

کارآفرینی^۱ در دهه‌های گذشته از مهم‌ترین موضوعات اقتصادی-اجتماعی و تحقیقاتی در جهان بوده است. کارآفرینی رفتاری ارادی و برنامه‌ریزی شده است. که می‌تواند کارایی اقتصادی را افزایش دهد، نوآوری را به بازار آورد، مشاغل جدید ایجاد کند و سطوح اشتغال را بهبود بخشد (کریمی و همکارانش، ۲۰۱۶). کارآفرینان ستون فقرات کلیه اقتصادهای موفق در سطح جهان هستند زیرا آن‌ها به عنوان منبع حیاتی رشد اقتصادی در زمینه فراهم‌سازی فرصت‌های شغلی، ریشه کن کردن فقر و کمک به توسعه تولید ناخالص داخلی^۲ کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در نظر گرفته می‌شوند (حسینا و همکاران^۳، ۲۰۱۷). از همین رو می‌توان اذعان کرد توسعه روستایی نیز بیش از گذشته با پدیده کارآفرینی مرتبط شده است، زیرا کارآفرینی با ایجاد فرصت‌های شغلی و تولید ثروت و بهبود شرایط اقتصادی (از جمله ایجاد اشتغال، نوآوری در فعالیت‌ها، رقابت‌پذیری و...) پیش زمینه اساسی برای ارتقای سطح توسعه جامعه است. کارآفرینی فرایندی است که در آن کارآفرین فعالیت‌های اقتصادی کوچک و جدیدی را با سرمایه خود شروع کند (هانگ و همکاران^۴، ۲۰۰۹). اما باید توجه داشت که شکل‌گیری کارآفرینی نیازمند فراهم بودن بسترها و زمینه‌هایی مناسب و مورد نیاز کارآفرینی است. به عبارت دیگر، توسعه کارآفرینی مشروط به وجود ظرفیت‌های کارآفرینانه در فضاهای جغرافیایی و همچنین بین نیروهای انسانی فعال مستقر در آن است (رکن-الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹). از این رو، شناخت عوامل و فرایندهای موثر بر کارآفرینی اجتناب‌ناپذیر است. در واقع کارآفرینی پدیده‌ای چندبعدی و چند سطحی است (کارلسون و موبرگ^۵، ۲۰۱۳) و عوامل محیطی (پستروبی، هوانگ و ولش^۶، ۲۰۰۱)، روان‌شناختی (آشبو^۷، ۲۰۱۰ و ساندری^۸، ۲۰۱۳) و مدیریتی (هیسریچ و همکاران^۹، ۱۹۸۵) بر آن موثرند. ویژگی‌های مدیریتی در حوزه کارآفرینی طیف گسترده‌ای را شامل می‌شود و با رویکرد رفتاری^{۱۰} همپوشانی دارد، رویکرد رفتاری بر فعالیت‌های افراد کارآفرین اشاره دارد، رفتارهایی از قبیل تصمیم‌سازی، بهره‌وری از فرصت‌های جذب کننده سرمایه و افزایش دهنده‌ی آن، برنامه‌ریزی و تولید سود از کسب و کار اشاره دارد (سعیدی کیا، ۱۳۸۶). این رفتارها یا مهارت‌ها، توانایی‌هایی هستند که افراد از طریق یادگیری و آموزش به دست می‌آورند، مهارت‌ها در واقع ابعاد مختلف توانایی برای اثر بخش بودن در شرایط عملی هستند (برناردی و دیتونی^{۱۱}، ۲۰۰۹). یک فرد کارآفرین برای مواجه شدن با چالش‌های محیط کسب و کار^{۱۲} در تغییرات سریع امروزی، نیازمند مهارت‌های مدیریتی می‌باشد که یکی از مهارت‌های اساسی یک کارآفرین به شمار می‌آید. مهارت‌هایی مانند برنامه‌ریزی و تعیین اهداف، تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، روابط انسانی، بازاریابی، راه اندازی کسب و کار،

¹ Entrepreneurship

² GDP

³ Hussaina et al

⁴ Hung et al

⁵ Karlsso & Moberg

⁶ Pistrui, Huang & Welsch

⁷ Autio

⁸ Sondari

⁹ Hisrich et al

¹⁰ Behavioral Approach

¹¹ Bernardi & Detoni

¹² Business

مهارت‌های مالی و حسابداری، مدیریت ریسک و مذاکره (ضیاء و وقار موسوی، ۱۳۹۵، عبدالهیان، ۱۳۹۰). در بین ویژگی‌های مدیریتی یک کارآفرین، مهارت‌های مالی یا سواد مالی^۱ یکی از مهمترین مهارت‌ها است، چرا که یکی از توانایی‌های است که می‌تواند میزان موفقیت یک کارآفرین را تعیین کند، هر چقدر که کارآفرینان این مهارت را بهتر یاد بگیرند و آن‌ها را به کار بگیرد، بهتر می‌توانند بر زندگی و کسب و کار خود تسلط داشته باشند (احمد پورداریانی و عزیزی، ۱۳۸۳).

اهمیت مبحث سواد مالی آن را مبدل به یک موضوع بسیار مهم تحقیقاتی در بسیاری از کشورها کرده است. بطوری که ابتدا در کشورهای انگلستان و امریکا و متعاقب آن در سایر کشورها از جمله استرالیا، هلند، ایتالیا، مالزی و... مورد توجه پژوهشگران قرار گرفت (معین الدین، ۱۳۹۰). همچنین اهمیت بهبود سواد مالی، به خاطر عواملی چون توسعه محصولات جدید مالی، پیچیدگی ابزارها و بازارهای مالی، تغییرات سیاسی و عوامل اقتصادی، افزایش یافته است. این روند با توجه به فراوانی گزینه‌های سرمایه‌گذاری و گسترش بازاریابی، تنها زمانی موثر است که بتوان با استفاده از اطلاعات و سواد مالی اقدام به انتخاب از بین آن‌ها نمود (التمیمی و کلی^۲، ۲۰۰۹). داشتن سواد مالی به عنوان اطلاعات پایه، برای انتخاب سرمایه‌گذاری‌ها از جمله عواملی است که می‌توان بر تصمیم‌گیری و سرمایه‌گذاری موثر باشد. بنابراین بحث در رابطه با تاثیر سواد مالی بر تصمیم‌گیری و سرمایه‌گذاری ضروری به نظر می‌رسد زیرا می‌تواند باعث کاهش ریسک در سرمایه‌گذاری شود. برای امنیت سرمایه‌گذاری و کاهش مخاطره، داشتن سواد مالی بهترین و قویترین ابزار است. در دنیای مدرن امروز، بدون توانایی درک مسائل مالی و دانستن الفبای اقتصاد و امور مالی و داشتن سواد مالی، موفقیت در سرمایه‌گذاری غیرممکن است. چرا که سواد مالی، مفهوم گسترده‌ای شامل اطلاعات و رفتار افراد، برای برخورداری از موقعیت امن مالی آتی است. این مفهوم در درجه اول شامل توانمندسازی و آموزش افراد و جوامع در برابر مسائل مالی می‌باشد، تا از طریق آن قادر باشند به ارزیابی بازارها و محصولات و اخذ تصمیم‌گیری آگاهانه اقدام کنند (میلر^۳، ۲۰۰۹). بنابراین با توجه به آنچه بیان شد بطور کلی می‌توان اذعان کرد که سواد مالی عبارت است از دانش و درک مفاهیم و مخاطرات مالی، مهارت‌ها، انگیزش و اطمینان برای به کار بستن چنین دانش و درکی، به منظور اتخاذ تصمیم‌های اثربخش در طیفی از زمینه‌های مالی برای بهبود رفاه مالی افراد و جامعه و همچنین برای توانمندسازی در جهت مشارکت در زندگی اقتصادی است (OECD، 2013). مطالعات قبلی ثابت کرده‌است که صاحبان مشاغل کارآفرین برای افزایش عملکرد تجاری خود به سواد مالی نیاز داشتند. بنابراین، بسیار مهم است که آزمایش کنیم آیا آموزش سواد مالی با افزایش دانش، نگرش و رفتار مالی کارآفرینان مرتبط است. سوال کلی زیر برای هدایت مطالعه در تاثیر آموزش بر ابعاد مختلف سواد مالی کارآفرینان روستایی تبیین شده است: وضعیت سواد مالی کارآفرینان روستایی شهرستان سمیرم چگونه است و آموزش چه تاثیری می‌تواند بر آن داشته باشد؟

¹ Financial literacy

² Al-Tamimi & Kalli

³ Miller

۲_ بنیان نظریه‌ای

تعاریفی متفاوتی از سواد مالی توسط محققین مختلف مطرح شده است، مثلاً آتکینسون و مسی (۲۰۱۲) سواد مالی را ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت، گرایش و رفتاری می‌دانند که برای اتخاذ تصمیم‌های مالی مناسب و برای دستیابی به رفاه مالی فردی ضروری است. شوهن و شارکمن (۲۰۱۴) نیز سواد مالی را شامل سه رکن اصلی دانش مالی^۳، نگرش مالی^۴ و رفتار مالی^۵ می‌دانند. پاتریک و همکاران^۶ (۲۰۱۵) سواد مالی به عنوان یک توانایی اساسی برای سرمایه‌گذارانی که نیاز به تصمیم‌گیری در یک سناریوی مالی پیچیده دارند، مانند کارآفرینان مورد نیاز می‌دانند. که باعث شود که کارآفرین بهترین تصمیم را برای تهیه منبع، هزینه و مدیریت بگیرند (انگلیشین^۷، ۲۰۱۴). همچنین سواد مالی عامل مهمی برای تحمل ریسک مالی است (گریبل و جو^۸، ۱۹۹۹) و این توانایی را در فرد کارآفرین ایجاد می‌کند تا در درک و تجزیه و تحلیل اطلاعات مالی و اقدام به آن توانمند شود. بنابراین سواد مالی کارآفرین به عنوان یک جنبه مهم که به موفقیت کسب و کار آن‌ها کمک می‌کند، تصدیق شده است. بسیاری از مطالعات ثابت کرده‌اند که کارآفرینانی که از سواد مالی بالایی برخوردار هستند از نظر موفقیت مالی و غیرمالی در تجارتشان نسبت به دیگر کارآفرینان برتری دارند (اوساما و وان یوسف^۹، ۲۰۱۸). همچنین این یافته‌ها نشان می‌دهد که سواد مالی منجر به تأثیرات مثبتی در تجارت می‌شود از قبیل: (۱) تجهیز افراد به دانش مالی لازم برای ایجاد بودجه خانوار، آغاز برنامه‌های پس‌انداز و تصمیم‌گیری استراتژیک در زمینه سرمایه‌گذاری. (۲) تسهیل فرایندهای تصمیم‌گیری از قبیل پرداخت به موقع صورتحساب‌ها، مدیریت صحیح بدهی که می‌تواند اعتبار وام‌گیرندگان بالقوه را برای حمایت از عملکرد تجاری بهبود بخشد. (۳) سرمایه‌گذاران را قادر می‌سازد تا محصولات مالی مانند حساب‌های بانکی، پس‌انداز محصولات، گزینه‌های اعتبار و وام، ابزارهای پرداخت، سرمایه‌گذاری‌ها، پوشش بیمه را ارزیابی و مقایسه کنند تا تصمیمات بهینه اتخاذ شوند و (۴) در نهایت به بهزیستی مالی فردی می‌رسند (لوساردی و میچل^{۱۰}، ۲۰۱۴؛ انیولا و انتبانگ^{۱۱}، ۲۰۱۶).

می‌توان بیان کرد کارآفرین دانش مالی را مدیریت می‌کند، که به طور قابل توجهی بر رفتار، دانش و نگرش او در مورد تصمیم‌گیری صحیح و در نهایت دستیابی به عملکرد تجاری موفق او تأثیر می‌گذارد (اوسیفوا^{۱۲}، ۲۰۱۰؛ انیولا و انتبانگ، ۲۰۱۶) و این مسئله کارآفرین را قادر می‌سازد در مورد استفاده از محصولات و خدمات مالی، استفاده و مدیریت از پول و برنامه‌ریزی

¹ Atkinson & messy

² Schuhen & Schürkmann

³ Financial literacy

⁴ Financial attitude

⁵ financial behavior

⁶ Potrich et al

⁷ Engelschiøn

⁸ Grable & Joo

⁹ Khadija & Wan Yusoff

¹⁰ Lusardi & Mitchell

¹¹ Eniola & Entebang

¹² Oseifuah

طولانی مدت تصمیمات موثری اتخاذ کند (وایز^۱، ۲۰۱۳؛ رماند^۲، ۲۰۱۰). بنابراین با آنچه ذکر شد می‌توان اظهار داشت که دانش و رفتار مالی یکی از صلاحیت‌های مهم مدیریتی برای عملکرد و رشد تجارت کارآفرینانه است. این مورد توسط میوزی^۳ (۲۰۱۵) پشتیبانی شده است، مطالعه تحقیقاتی وی نشان می‌دهد رفتار مالی به فرایندهای تصمیم‌گیری از قبیل پس انداز مناسب، مدیریت بدهی، نگهداری حساب و برنامه‌ریزی تجاری به کارآفرینان کمک می‌کند تا عملکرد تجاری خود را بهبود بخشند، همزمان با این مسئله بهبود توسعه اقتصادی، سیستم‌های مالی سالم و کاهش فقر را نیز برای جامعه به همراه خواهد داشت. نتایج تحقیقات در ادبیات جهانی نشان می‌دهد که کارآفرینانی که سواد مالی پایینی دارند بیشتر توصیه‌های مالی خود را از دیگران دریافت می‌کنند و برعکس اگر از سواد مالی مناسبی برخوردار باشند با بروز دانش و رفتار مالی مناسب، قادر خواهند بود تا در مورد تأثیرات کلی تصمیمات مالی بر عملکرد تجاری و همچنین تصمیمات درستی راجع به مدیریت پول نقد، بیمه، پس انداز، برنامه‌ریزی شغلی و ریسک در کسب و کار خود مدیریت صحیح داشته باشد (بوهر-کوئن و همکاران^۴، ۲۰۱۴). در همین راستا می‌توان در نتایج تحقیقات مطالعه کرد که بیشتر کارآفرینانی که در کشورهای در حال توسعه شکست می‌خورند به این دلیل است که رفتار مالی مناسب ندارند و فاقد بینش تجاری هستند. بنابراین، رفتار مالی مناسب به صاحبان مشاغل و کارآفرینان در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه کمک می‌کند تا از طریق تصمیم‌گیری صحیح مانند برنامه‌ریزی تجاری، پس انداز و نگهداری سوابق، عملکرد تجاری خود را افزایش دهند (ماتووس و همکاران^۵، ۲۰۱۶).

یک رفتار مالی خوب ممکن است به رقابت شرکت‌های تجاری در اقتصاد جهانی منجر شود در حالی که رفتار مالی ضعیف منجر به تعطیلی تجارت می‌شود (ACCA، 2014). در کنار رفتار مالی، نگرش مالی نیز فرآیند استفاده از اصول مالی به منظور ایجاد و حمایت از ارزش از طریق تصمیم‌گیری صحیح و مدیریت منابع است (کی‌بیدی و همکاران^۶، ۲۰۱۷). این یکی از عناصری است که تأثیر قابل توجهی در عملکرد مدیریت مالی دارد (لوساردی و میچل^۷، ۲۰۱۳؛ کارپنا و زیا^۸، ۲۰۱۱). این تصمیم‌گیری مناسب و مدیریت منابع از طریق استفاده از اصول و قراردادهای مالی صورت می‌گیرد. بنابراین، می‌توان در نظر گرفت که، نگرش مالی از طریق به دست آوردن اطلاعات مناسب افزایش می‌یابد (ایف^۹، ۲۰۱۴). نتایج پژوهش‌ها نشان داده است که می‌توان سواد مالی را از طریق تحقق نگرش مالی صحیح از نظر مدیریت و تنوع ریسک بهبود بخشید (جونسون^{۱۰}، ۲۰۱۷). به همین ترتیب، نگرش‌هایی مانند مدیریت ریسک و متنوع‌سازی سرمایه‌گذاری ممکن است عملکرد تجاری کارآفرین را بهبود بخشد (چو و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۷).

¹ Wise

² Remund,

³ Musie

⁴ Bucher-Koenen et al

⁵ Matewos et al

⁶ Kebede et al

⁷ Lusardi & Mitchell

⁸ Carpena & Zia

⁹ Efe

¹⁰ Jonsson

¹¹ Chu et al

از سوی دیگر، نگرش کارآفرین نیز نقش مهمی در تعیین عملکرد کسب و کار براساس استراتژی مدیریت ریسک دارد (فیشر و یائو^۱، ۲۰۱۷). در کنار رفتار و نگرش، دانش مالی نیز به عنوان شاخه‌ای از فعالیت‌های تجاری کمک به راه‌اندازی بنگاه، بازاریابی و مدیریت پول می‌کند. دانش مالی توسط سیستم پیچیده‌ای از روابط قدرت در ساختارهای اقتصادی و سیاسی، در بازارهای جهانی کنترل و ساختار بندی می‌شود. این فعالیت‌ها به شکل روزافزونی تمرکز تکنیکی مؤسسات را اندازه‌گیری و پوشش روابط ریسک-بازده‌ای را که روی ارزش سهام اثر می‌گذارد، پوشش می‌دهند (گووی^۲، ۱۹۶۱).

بنابراین با توجه به آنچه از اهمیت سواد مالی و سه رکن اصلی آن یعنی دانش، نگرش و رفتار مالی بیان شد، نیاز به یادگیری بیشتر در مورد مدیریت مالی برای صاحبان مشاغل و کارآفرینان بسیار حیاتی قلمداد می‌شود، زیرا آنها را قادر می‌سازد تا عملکرد شرکت را به طور موثر مدیریت کنند. به همین ترتیب، برون و زیا^۳ (۲۰۱۱)، استدلال کردند که، یک تصمیم مالی، وقتی تصمیم‌گیرنده آگاه باشد به موفقیت افراد و صاحبان مشاغل تجاری منجر می‌شود. در نهایت می‌توان گفت سواد مالی کارآفرینانه استفاده از نیروهای مالی را بهبود می‌بخشد، زیرا کارآفرینان باسواد به احتمال زیاد از خدمات مالی استفاده می‌کنند که به بهبود عملکرد کسب و کار آنها کمک می‌کند و سطح کم سواد مالی کارآفرینان می‌تواند موجب مشکلات و شکست در کسب و کار آنها بشود (فاتوکی^۴، ۲۰۱۴). و از آنجایی که کارآفرینی روستایی با سایر کارآفرینی‌ها و کارآفرینان روستایی با سایر کارآفرینان در اصل هیچ تفاوتی ندارند و در واقع همان ویژگی‌ها و مهارت‌هایی را نیاز دارند که کارآفرینان سایر مناطق نیاز دارند (رضوانی و نجارزاده، ۱۳۸۷) با توجه به آنچه در مورد اهمیت سواد مالی گفته شد برای ایجاد رشد و توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی و توانمندسازی افراد در حوزه کارآفرینی روستایی، سواد مالی (دانش، نگرش و رفتار) می‌تواند بسیار موثر و حائز اهمیت باشد. بنابراین سیاست‌گذاران و متولیان امر برای ارتقا و بهبود مهارت‌های کارآفرینی بخصوص کارآفرینی روستایی یکی از ساده‌ترین روش‌هایی که می‌توانند اتخاذ کنند، بحث آموزش و ترویج است (برول^۵، ۲۰۰۹).

آنچه که مسلم است این است که برای موفقیت در حوزه کارآفرینی و بخصوص کارآفرینی روستایی، کارآفرین باید صفت‌ها و مهارت‌های فردی مختلفی را دارا باشد (مقیمی، ۱۳۸۷) به همین دلیل در تربیت افراد کارآفرین علاوه بر ویژگی‌های روان‌شناختی (کریمی، ۱۳۹۴) مهارت‌های مالی یا سواد مالی (دانش، نگرش و رفتار) که یکی از مهارت‌های مدیریتی است قابل توجه و حائز اهمیت است (ضیاء و وقار موسوی، ۱۳۹۵؛ شوهن و شارکمن، ۲۰۱۴) چرا که سواد مالی به عنوان یکی از صلاحیت‌های مهم مدیریتی در عملکرد و رشد تجارت کارآفرینانه ذکر شده است (انیولا و انتبانگ، ۲۰۱۶). محققین این حوزه اکثراً به این نتیجه رسیدند که کارآفرینان، صرف نظر از سن‌شان، بطور سیستماتیک درگیر فعالیت‌های تصمیم‌گیری در زمینه تهیه منابع، توزیع و استفاده می‌شوند، و این فعالیت‌ها عملاً عواقب مالی دارند بنابراین، برای کارآمد بودن، کارآفرینان باید از نظر اقتصادی، افرادی آگاه و باسواد باشند (ACCA، ۲۰۱۴ و اوسیف، ۲۰۱۰) چرا که سواد مالی بر توانایی یک کارآفرین تأثیر

¹ Fisher & Yao

² Gove

³ Bruhn & Zia

⁴ Fatoki

⁵ Broehl

مثبت دارد (آدوماکو و دانسو^۱، ۲۰۱۴) و آگاه بودن به سواد مالی (مانند برنامه‌ریزی هزینه‌ها) باعث افزایش رفاه مالی و برعکس، عدم سواد مالی (مانند استفاده بیش از حد از اعتبار) ممکن است باعث کاهش رفاه مالی فرد به عنوان یک عنصر اصلی در تصمیم‌گیری‌های شخصی و فرآیند ساخت، رشد و توسعه کسب و کارش شود (پنگ و همکاران^۲، ۲۰۱۵؛ پاتریک و همکاران، ۲۰۱۵). در نهایت می‌توان اذعان داشت آموزش سواد مالی که باعث ایجاد دانش، نگرش و رفتار مناسب مالی می‌شود، به فرد توانایی تشخیص فرصت‌های تجاری، دانش، عزت نفس و مهارت‌ها را می‌دهد، از این رو عملکرد کسب و کار خود را بهبود می‌بخشد (آمینو، ۲۰۱۶ و کیسونزا و تئوری^۳، ۲۰۱۴).

این مسئله برای کارآفرینان روستایی نیز صادق است بنابراین در این راستا، چارچوبی پیشنهادی برای مطالعه تاثیر آموزش سواد مالی بر دانش، نگرش و رفتار مالی وجود دارد که توسط تعدادی از محققان نیز مشاهده شده است (اوکلو کانديا بونگومین و همکاران^۴، ۲۰۱۷؛ آکانو و همکاران^۵، ۲۰۱۷؛ لوسیمبو^۶، ۲۰۱۶؛ ریپاین و همکاران^۷، ۲۰۱۷ و آدوماکو و دانسو، ۲۰۱۴). سواد مالی شامل سه بعد است، دانش (لوساردی و میچل^۸، ۲۰۱۴؛ ابوبکر^۹، ۲۰۱۵). رفتار (لوساردی و میچل^۸، ۲۰۱۳ و ای یو^۹، ۲۰۱۷) و نگرش (ای یو، ۲۰۱۷، شی شارت^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۹، ارسیا - اکه^{۱۱}، ۲۰۱۳ و انیولا، ۲۰۱۶).

۳- روش، تکنیک‌ها و قلمرو

در پژوهش حاضر از روش تحقیقی توصیفی- تحلیلی جهت بررسی پارامترهای مورد نظر استفاده شده است و دارای دو بخش عمده جهت انجام بوده است، بخش اول را مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای و استفاده از ابزارهای اینترنتی جهت بررسی مواردی چون ادبیات موضوع، پیشینه تحقیق، مفاهیم و ... به خود اختصاص داده و بخش دوم در قالب پژوهش میدانی جهت جمع‌آوری اطلاعات و تدوین تکمیل پرسشنامه انجام پذیرفته است. جامعه آماری پژوهش حاضر را ۳۲ کارآفرین روستایی فعال در حوزه کشاورزی و غیر کشاورزی شهرستان سمیرم واقع در جنوب غربی استان اصفهان که به روش گلوله برفی انتخاب شده‌اند تشکیل داده است (اطلاعات کسب و کار جامعه آماری در جدول ۱ قابل مشاهده است). البته منظور آن دسته از کارآفرینانی هستند که از زمان معرفی و شروع به کارآفرینی تا مرحله رشد کسب و کارشان حداقل ۳ سال گذشته باشد. چرا که زمان متوسط برای راه‌اندازی و رشد یک کسب و کار ۳ سال است (امینی و حسینی ماچک پستی، ۱۳۹۶).

¹ Adomako & Danso

² Peng et al

³ Kisunza & Theuri

⁴ Okello Candiya Bongomin et al

⁵ Akanno et al

⁶ Lusimbo

⁷ Ripain et al

⁸ Abubakar et al

⁹ Yew

¹⁰ Schuchardt et al

¹¹ Eresia-Eke

جدول ۱- اطلاعات کسب و کار کارآفرینان

حوزه فعالیت	تعداد(نفر)	محل کسب و کار
صنایع دستی	۵	روستای مهرگرد بخش وردشت سمیرم
	۲	روستای مهرگرد بخش وردشت سمیرم
محصولات کشاورزی و فرآوری	۲	شهر سمیرم
	۱	شهر سمیرم
محصولات	۹	شهر سمیرم، پادنا و روستای ورق از توابع دهستان وردشت
	۴	شهر سمیرم
محصولات	۱	روستای سرچوقا بخش وردشت سمیرم
	۱	روستای سیور از بخش پادنا
بازاریابی اینترنتی	۳	کل شهرستان سمیرم
گردشگری	۴	روستاهای هدف گردشگری خفر و سیور از بخش پادنا و شهر سمیرم

نوع فعالیت و کسب و کار کارآفرینان شهرستان سمیرم

در گام اول با اطلاعات حاصل شده از کارآفرینان در مورد اینکه آیا آنها آموزش‌های لازم در مورد مسائل مالی را قبل و یا حین کسب و کار خود دریافت کرده‌اند و آیا به سواد مالی مورد نیاز در کسب و کار رسیده‌اند یا خیر، در دو گروه الف: آموزش دیده (۱۴ نفر) و گروه ب: آموزش ندیده (۱۸ نفر) تقسیم شدند. با توجه به ماهیت و نوع این پژوهش، برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز پژوهش از میدان تحقیق، با استفاده از پرسشنامه‌ی محقق ساخته انجام شد. پرسشنامه‌ی محقق ساخته ۲۷ سوالی بر مبنای سازه تحقیق با مقیاس طیف لیکرتی ۵ تایی شامل چهار بخش بود، بخش اول شامل پرسش‌های درباره مشخصه‌های فردی پاسخ‌گویان بود، مانند سن، جنس، تاهل، میزان تحصیلات، رشته تحصیلی. بخش دوم و سوم و چهارم به ترتیب شامل گویه‌هایی برای سنجش دانش مالی (۸ گویه) رفتار مالی (۹ گویه) و نگرش مالی (۱۰ گویه) برنامه‌ریزی شده بود. به منظور تعیین روایی پرسشنامه، از نقطه نظرها و پیشنهادهای کارشناسان فعال در حوزه مربوطه استفاده شد. برای سنجیدن اعتبار پرسشنامه بعد از تکمیل شدن آنها با استفاده از نرم افزار spss نسخه ۲۳ و روش آلفای کرونباخ^۱ تعیین و مورد قبول قرار گرفت (جدول ۲).

^۱ Cronbach's alpha

جدول ۲- پایایی سوال های پرسشنامه

متغیر	گویه	آلفای کرونباخ
دانش مالی	با در نظر گرفتن ریسک و بازده تشخیص خواهیم داد که در سهام یا در مواردی به جز سهام (اوراق مشارکت، صندوق های مشترک و ...)	۰/۷۱
	سرمايه گذاري كنم.	
	در بدست آوردن جریانات نقدی حاصل از سرمايه گذاري بر اساس نرخ بهره ارزش زمانی پول را مالک قرار داده و تصمیم گیری می کنم.	
	با مقایسه نرخ سود سرمايه گذاري خود با نرخ تورم مقصد نهایی سرمايه گذاري را تعیین خواهم کرد (بازار سرمايه، بازار پول و یا سایر بازارها)	
	در تعیین قیمت اوراق مختلف، نرخ بهره را به عنوان مهمترین عامل در نظر خواهم گرفت.	
	سطح دانش مالی ذهنی خود را در مورد ریسک و بازده چگونه ارزیابی می کنید	
رفتار مالی	سطح دانش مالی ذهنی خود را در مورد نرخ بهره و ارزش زمانی پول چگونه ارزیابی می کنید؟	۰/۷۵
	سطح دانش مالی ذهنی خود را در مورد ارتباط میان قیمت اوراق مختلف و نرخ بهره چگونه ارزیابی می کنید؟	
	سطح دانش مالی ذهنی خود را در مورد بازار رهن چگونه ارزیابی می کنید؟	
	سعی می کنم تا حد ممکن وجوه مازاد خود را در حساب های جاری و پس انداز نگهداری کنم.	
	حداکثر وجوه مازاد خود را در بازار سهام سرمايه گذاري می کنم.	
	در کنار سرمايه گذاري در سهام، به نسبت کمتر در صندوق های سرمايه گذاري مشترک و اوراق مشارکت هم سرمايه گذاري می کنم.	
	بعد از دوران بازنشستگی باز هم در طرح های بازنشستگی و سرمايه گذاري متناسب با شغل خود مشارکت می کنم.	
	در طرح های بازنشستگی مانند خرید بخشی از سهام سازمان یا سرمايه گذاري در پروژه های اجرایی توسط سازمان خود در حال حاضر که شاغل هستم، مشارکت می کنم.	
	پاداش پایان کار (زمانی که بخواهید بازنشست بشوید) در بازار سهام، اوراق مشارکت و صندوق های مشترک سرمايه گذاري، سرمايه گذاري می کنم.	
	تا پایان کار ارزش کل حساب های بازنشستگی خود را حفظ خواهم کرد.	
همیشه از کارتهای اعتباری با حداکثر مبلغ استفاده می کنم.		
نگرش مالی	به خاطر استفاده از کارتهای اعتباری از سرمايه گذاري در سهام صرف نظر می کنم.	۰/۶۸
	از توانایی خود در مدیریت امور مالی خود چقدر اطمینان دارید؟	
	سوابق مالی خود را حفظ می کنم.	
	هزینه ها کمتر از درآمد من است.	
	پوشش بیمه ای خود را حفظ می کنم.	
	برنامه ریزی و اجرای یک برنامه منظم پس انداز / سرمايه گذاري را دارم.	
اطلاعات مالی یا دانش مالی برای موفقیت در زندگی و کار مهم است.		
احساس می کنم توانایی مدیریت آینده مالی کسب و کار خود را دارم.		
من در مورد مدیریت پول فکر می کنم و علاقه مندم که بیشتر بدانم.		
امور مالی برای من یک "دردسر" است.		

شهرستان سمیرم با مساحت ۵۲۲۴ کیلومتر مربع در جنوب غربی استان اصفهان با مختصات جغرافیایی ۵۱ درجه و ۱۷ دقیقه تا ۳ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۵۱ دقیقه عرض شمالی و با ارتفاع متوسط ۲۴۰۰ متر از دریا، در مجاورت سه استان چهار محال و بختیاری، کهگیلویه و بویر احمد و فارس واقع شده است. از شمال به شهرضا، از شرق به آباء، از جنوب غربی به استان کهگیلویه و بویر احمد، از غرب به شهرستان لردگان (چهارمحال و بختیاری) محدود می شود. این شهرستان ۴/۹ درصد مساحت و ۴۵/۱ درصد جمعیت استان اصفهان را شامل می شود. از نظر موقعیت قرارگیری در حاشیه جنوب شرقی رشته کوه های زاگرس قرار گرفته به طوری که رشته کوه های دنا به صورت حصاری در غرب و جنوب

غربی آن کشیده شده است. تعداد جمعیت مردم سمیرم ۹۴۱۲۵ هزار نفر در سال ۱۳۹۵ هـ ش می باشد (جعفری، ۱۳۷۹). این شهرستان به چهار بخش مرکزی، پادنا، دناکوه و وردشت؛ و شش دهستان تقسیم شده است. مهمترین رکن فعالیت های اقتصادی شهرستان سمیرم و نواحی روستایی آن را فعالیت کشاورزی و بعد از آن صنایع دستی و گردشگری تشکیل می دهد. و در استان اصفهان کانون توجه در حوزه کارآفرینی در سه بخش گردشگری، صنایع تبدیلی و صنایع دستی می باشد (مرکز آمار، ۱۳۹۵).

شکل ۱- نقشه محدوده مورد مطالعه

۴_ یافته ها و تحلیل داده

در این پژوهش، تجزیه و تحلیل داده های جمع آوری شده در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی انجام گرفت. در بخش استنباطی با توجه به نوع گروه بندی که در دست داریم، آزمون های t مستقل پیشنهاد می شود. لازمه استفاده از آزمون مذکور، نرمال بودن داده های به دست آمده و همچنین همگونی واریانس ها در گروه های مورد مطالعه می باشد. لذا لازم به ذکر است که قبل از اجرای آزمون مورد نظر، آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف^۱ برای نرمالیتی و آزمون لوین^۲ برای همگونی واریانس ها انجام شود. که با توجه به سطح معناداری به دست آمده از هر دو آزمون، تمامی گویه ها از نرمالیت و همگونی واریانس مطلوب برخوردار بودند. به جهت دست یابی به نتایج دقیق تر و رسیدن به تفسیر با دقت تر، لازم است برخی از متغیرها مورد بررسی و ارزیابی توصیفی قرار بگیرند. در اینجا به بررسی توزیع نمونه گیری انجام شده از حیث متغیرهایی نظیر جنسیت، سن، وضعیت تاهل، رشته تحصیلی، سطح تحصیلی می پردازیم. با مطالعه انجام شده بر ۳۲ زن و مرد کارآفرین شهرستان سمیرم، توزیع آماری سن به عنوان متغیر کمی و جنسیت، وضعیت تاهل و رشته تحصیلی، سطح تحصیلی به عنوان متغیر کیفی مورد ارزیابی قرار گرفته است و در جدول ۳ و ۴ مندرج می باشد. نتایج جدول ۳ حاکی از آن است که میانگین سنی گروه الف (آموزش دیده)

¹ Kolmogorov-Smirnov

² Leven

ندارند ($p=0/11$). گروه ب (آموزش ندیده) $34/75 \pm 5/17$ سال بود. در کل دو گروه از نظر سنی اختلاف معناداری با یکدیگر

جدول ۳ - خلاصه اطلاعات توصیفی توزیع سن نمونه

گروه مورد بررسی	M±SD	(کمترین) بیشترین	مقدار آزمون t مستقل	p-value
الف	31/5±75/36	45(25)	1/61	0/11
ب	34/5±75/17	45(25)		
کل	33/5±25/40	45(25)		

هر دو گروه الف و ب از نظر تعداد زنان و مردان با یکدیگر برابر بودند ($p=1/00$). همچنین تعداد افراد متاهل در هر دو گروه بیشتر ارزیابی شد ولی دو گروه اختلاف معناداری از نظر تاهل نشان ندادند ($p=0/46$). از نظر سطح تحصیلی تعداد افراد با تحصیلات بالا در گروه آموزش دیده بیشتر گزارش شد ($p=0/045$) بنابراین در آنالیزهای بعدی، بایستی این عامل کنترل شود.

جدول ۴ - خلاصه اطلاعات توصیفی متغیرهای کیفی نمونه

پارامتر مورد بررسی	طبقه بندی پارامتر	الف		ب		نوع آزمون استفاده شده	مقدار آزمون	p-value
		تعداد	درصد	تعداد	درصد			
جنسیت	زن	4	12/5	4	12/5	کای دو	0/00	1/00
	مرد	10	31/25	14	43/75			
تاهل	مجرد	3	9/38	5	15/62	کای دو	0/53	0/46
	متاهل	11	34/38	13	40/62			
رشته تحصیلی	علوم انسانی	4	12/5	8	25	دقیق فیشر	5/00	0/18
	ریاضی	6	18/75	6	18/75			
	تجربی	4	12/5	4	12/5			
	هنر	0	0	0	0			
سطح تحصیلی	دیپلم	2	6/25	6	18/75	دقیق فیشر	8/28	0/045
	فوق دیپلم	0	0	3	9/38			
	کارشناسی	6	18/75	5	15/62			
	ارشد و دکتری	6	18/75	4	12/5			

نتایج حاصل از آموزش بر دانش، نگرش و رفتار مالی کارآفرینان، در جدول ۵ گزارش شده است. چنان که مشاهده می شود، میانگین دانش مالی در گروه الف (کارآفرینان آموزش دیده) و گروه ب (کارآفرینان آموزش ندیده) به ترتیب برابر $35/31$ و $31/43$ می باشد. نتایج حاکی از آن است که اختلاف معناداری بین دو گروه از نظر دانش مالی مشاهده شده

است ($p=0/01$). همچنین میانگین نگرش مالی در گروه الف $45/31$ و در گروه ب $42/68$ می‌باشد. که حاکی از اختلاف معناداری بین دو گروه از نظر نگرش مالی است ($p=0/03$). در نهایت میانگین رفتار مالی در گروه الف $52/59$ و در گروه ب $47/37$ گزارش شد که بر این اساس، اختلاف معناداری بین دو گروه مشاهده شد ($p=0/03$).

جدول ۵- تاثیر آموزش بر دانش، نگرش و رفتار مالی کارآفرینان به تفکیک گروه مورد مطالعه

متغیر	گروه الف M±SD	گروه ب M±SD	آزمون	مقدار آزمون	p-value
دانش مالی	35/4±31/15	31/4±43/48	T مستقل	0/62	0/01
نگرش مالی	45/4±31/79	42/4±68/86	T مستقل	1/56	0/03
رفتار مالی	52/4±56/93	47/7±37/64	T مستقل	2/28	0/03

جهت اطمینان از نتایج حاصله، لازم است تاثیر آموزش و سواد مالی به صورت کلی نیز مورد ارزیابی قرار گرفته و در صورت امکان به بررسی ارتباط احتمالی بین این دو شاخص نیز پرداخته شود. نتایج جدول ۶ حاکی از آن است بین سواد مالی دو گروه الف و ب اختلاف معناداری مشاهده می‌شود ($p=0/03$) نتایج حاکی از آن است که آموزش بر سواد مالی کارآفرینان تاثیرگذار بوده است و باعث افزایش مهارت‌ها مالی در افراد شده است.

جدول ۶- تاثیر آموزش بر سواد مالی به تفکیک گروه مورد مطالعه

متغیر	گروه الف M±SD	گروه ب M±SD	آزمون	مقدار آزمون	p-value
سواد مالی	171/31±56/35	151/27±25/66	T مستقل	1/31	0/03

۵- بحث و فرجام

نتایج حاصل نشان داد، میانگین نمره دانش، نگرش و رفتار مالی در گروه الف (آموزش دیده) نسبت به گروه ب (آموزش ندیده) بیشتر است. همچنین نتایج حاکی از آن است که آموزش بر سواد مالی کارآفرینان روستایی شهرستان سمیرم موثر بوده است. بنابراین فرضیه‌های پژوهش تایید می‌شود. یافته‌های تحقیق نیز با یافته‌های اوکلو کاندیا بونگومین و همکاران (۲۰۱۷)، آکانو و همکاران (۲۰۱۷)، لوسیمبو (۲۰۱۶)، ریپاین و همکاران (۲۰۱۷) و آدوماکو و دانسو (۲۰۱۴) همسو است. با توجه به آنچه در بالا ذکر شد و نتایج حاصل از پژوهش می‌توان با اطمینان بیشتری بیان کرد که یکی از توانایی‌هایی که می‌تواند موفقیت یک کارآفرین را تعیین کند، سواد مالی اوست و بالعکس یکی از بزرگترین موانع کارآفرینی نیز محدودیت مالی خواهد بود (انگلیشین، ۲۰۱۴) این مسئله برای کارآفرینان روستایی نیز حاکم است همانطور که از نتایج پژوهش مشخص و عیان است. کارآفرینی به عنوان یک عنصر حیاتی و همچنین روشی موثر برای دستیابی به توسعه و رشد اقتصادی روستاها

در نظر گرفته شده است. بنابراین برای امنیت سرمایه‌گذاری و کاهش مخاطره در کسب و کار و دست یافتن به توسعه اقتصادی در روستاها، داشتن سواد مالی بهترین و قویترین ابزار برای کارآفرینان روستایی است. در دنیای مدرن امروز، بدون توانایی درک مسایل مالی و دانستن الفبای اقتصاد و امور مالی و داشتن سواد مالی، موفقیت سرمایه‌گذاری غیرممکن است. بنابراین می‌توان ادعان داشت فقر سواد مالی موضوع مهم و قابل تامل است به خصوص در سکونتگاه‌های روستایی چرا که عدم سواد مالی در بین روستاییان و کارآفرینان روستایی می‌تواند تاثیر بسزایی بر روی چرخه درآمد روستاییان داشته باشد و باعث تسلسل چرخه فقر شود. کمبود و یا عدم سواد مالی در بین جوامع روستایی باعث تسلط هر چه بیشتر مراکز یا شهرها به خاطر داشتن سواد مالی بیشتر بر روستاها شده و رابطه استثماری را بین آن‌ها حاکم می‌کند و می‌تواند به دلیل ضعف روستاییان و کارآفرینان روستایی در دانش و نگرش مالی، دست واسطه‌گران و سوداگران را برای چپاول ماحصل کار و تلاش روستاییان باز نگاه دارد. در نتیجه، این بررسی از این واقعیت پشتیبانی می‌کند که سواد مالی مهمترین عامل عملکرد تجاری برای کارآفرینان روستایی است و باید به عنوان بخشی از فعالیت‌های تجاری آن‌ها، توسعه یابد. بنابراین، کارآفرینان باید فرایند آموزشی مدیریت مالی را بدانند و آن را مدیریت کنند. بیشتر کارآفرینان در کشورهای در حال توسعه شکست می‌خورند زیرا رفتار مالی مناسب ندارند و فاقد بینش تجاری هستند که عملکرد کارآفرینی را تضعیف می‌کند این مسئله در کارآفرینان روستایی هم به چشم می‌خورد، بنابراین، آموزش سواد مالی برای کارآفرینان ضروری و قابل توجه است. این نتایج گوش زد می‌کند که تصمیم‌گیرندگان و سیاست‌گذاران باید این مسئله را در برنامه‌های کارآفرینی بخصوص در حوزه توسعه روستایی مد نظر قرار بدهند. و با برنامه‌های مناسب برای آموزش سواد مالی به کارآفرینان روستایی، رفتار مالی مناسب آن‌ها را ارتقا دهند تا در عملکرد تجاری خود موفق‌تر ظاهر شوند که نتیجه آن می‌تواند برای کل جامعه مفید باشد و مسیر را برای توسعه اقتصادی روستاها و در نهایت کل کشور فراهم کند. این بررسی همچنین محققان و کارآفرینان را به چالش می‌کشد تا ارزیابی پیچیده‌تری از چگونگی و چرایی تأثیر دانش مالی، رفتار مالی و نگرش مالی بر نتایج عملکرد کارآفرینان روستایی داشته باشند.

۶- منابع

- احمد پورداریانی، محمود و عزیزی، سید محمد (۱۳۸۳). کارآفرینی، انتشارات محراب قلم.
- امینی، علیرضا و حسینی ماچک، شیما (۱۳۹۶). شناسایی ویژگی‌های هوش کارآفرینانه زنان کارآفرین: مطالعه‌ای کیفی با استفاده از تحلیل محتوای قرارداری. توسعه کارآفرینی، ۱۰(۲)، ۳۷۴-۳۵۹.
- جعفری، عباس (۱۳۷۹). گیتی‌شناسی ایران (دایره المعارف جغرافیایی ایران). تهران: موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتا شناسی.
- رضوانی، محمدرضا و نجارزاده، محمد (۱۳۸۷). بررسی و تحلیل زمینه‌های کارآفرینی روستاییان در فرایند توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان برآن جنوبی استان اصفهان). فصلنامه توسعه کارآفرینی، ۱(۲)، ۱۶۱-۱۸۲.
- سعیدی کیا، محمد (۱۳۸۶). اصول و مبانی کارآفرینی، تهران: انتشارات کیا.
- ضیاء، بابک و وقار موسوی، مجید (۱۳۹۵). بررسی تأثیر آموزش های رسمی کارآفرینی بر شکل‌گیری قصد کارآفرینانه. فصلنامه توسعه

- کارآفرینی، ۹(۱)، ۹۹-۱۱۷.
- کریمی، سعید (۱۳۹۴). بررسی آثار مستقیم، غیرمستقیم و تعدیلی محیط نهادی بر قصد کارآفرینان دانشجوین کشاورزی. فصلنامه توسعه کارآفرینی، ۸(۲)، ۳۷۱-۳۹۰.
  - مرکز آمار ایران سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۵). نتایج طرح آمارگیری نیروی کار.
  - معین الدین، محمود (۱۳۹۰). ارزیابی و ارائه الگوی مناسب جهت سنجش سواد مالی دانشجویان ایرانی « رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
  - مقیمی، سید محمد (۱۳۷۸). دایره المعارف کارآفرینی، تهران: انتشارات همپا، ۲۱۵-۲۱۷.
  - Abubakar, H. A. (2015). Entrepreneurship development and financial literacy in Africa. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 11, 281-294.
  - ACCA. (2014). financial education for entrepreneurs: what next? The Association of Chartered Certified Accountants, 1-20.
  - Adomako, S. & Danso, A. (2014). Financial Literacy and Firm performance: the resource flexibility. *International Journal of Management & Organizational Studies*, 3, 2-15.
  - Akanno, S. N., Emejuru, N. J., & Khalid, A. (2017). A Profitability-Focused Assessment of Financial Literacy Level of Southeastern Nigeria SMEs. *International Journal of Business & Law Research*, 5, 12-20.
  - Al-Tamimi, H. & Bin Kalli, A. (2009). Financial literacy and investment decisions of UAE investors, *The Journal of Risk Finance*, No. 5, pp. 500-516.
  - Aminu, M. I. (2016). Proposing individual entrepreneurial orientation as a moderator on the relationship between entrepreneurship education and students' intention to venture creation in Nigeria. *Nigerian Journal of Management Technology & Development*, 7, 174-178.
  - Atkinson, A.; messy, F. (2012). Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study; [online], OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, Available at: http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuringfinancial-literacy_5k9csfs90fr4-en.
  - Autio, E & ACS, Z. (2010). Intellectual property rights and the formation of entrepreneurial growth aspirations. *Strategic Entrepreneurship*, 4(3): 234- 251.
  - Bernardi, E., Detoni, A.F. (2009). Managing Cultural diversity: integration values and management skills, POMS 20th Annual Conference Orlando, Florida U.S.A.
  - Broehl, W.G. (2009). Entrepreneurship in Less Developed World, Translated by A. Rezayat, Encyclopedia of Entrepreneurship, Iran Encyclopedia Compiling Foundation.
  - Bruhn, M., & Zia, B. (2011). Stimulating Managerial Capital in Emerging Markets: The Impact of Business and Financial Literacy for Young Entrepreneurs. *World Bank Policy Research Working Paper*, 1-44.
  - Bucher-Koenen, T., Lusardi, A., Alessie, R. J. M., & van Rooij, M. C. J. (2014). How financially literate are women? An overview and new insights. *MEA Discussion Paper*.
  - Carpena, F., & Zia, B. (2011). Unpacking the Causal Chain of Financial Literacy. *The World Bank Development Research Group*, 1-36.
  - Chu, Z., Wang, Z., Xiao, J. J., & Zhang, W. (2017). Financial Literacy, Portfolio Choice and Financial Well-Being. *Social Indicators Research*, 132, 799-820.

- Efe, A. J. (2014). Entrepreneurship Education: A Panacea for Unemployment, Poverty Reduction and National Insecurity in Developing and Underdeveloped Countries. *Merican International Journal of Contemporary Research*, 4, 124–136.
- Engelschiøn, Anne-Sofie. (2014). Does increased access to finance enhance entrepreneurial activity among students? How perceived access to finance affects entrepreneurial intentions. Theses. University of Stavanger. Norway.
- Eniola, A. A., & Entebang, H. (2016). Financial literacy and SME firm performance. *International Journal of Research Studies in Management*, 5, 31–43.
- Eresia-Eke, C. E., & Raath, C. (2013). SMME Owners Financial Literacy and Business Growth. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4, 397–406.
- Fatoki, O. (2014). The Financial Literacy of Micro Entrepreneurs in South Africa. *Journal of Social Sciences*, 40, 151–158.
- Fisher, P. J., & Yao, R. (2017). Gender differences in financial risk tolerance. *Journal of Economic Psychology*, 61, 191–202.
- Gove, P. (1961). Finance. *Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged*.
- Grable, J. E., & Joo, S.-H. (1999). Factors related to risk tolerance: A further examination. *Consumer Interests Annual*, 45, 53–58.
- Hisrich, R., D.B. Robert, G. Candida. (1985). *Starting financing and managing a successful new business*, Lexington, P.18.
- Hung, A. A. – Parker, A. M. – Yoong, J. (2009): *Defining and Measuring Financial Literacy*. RAND Working Paper Series. WR-708 September, p. 2
- Hussaina, M. D., Bhuiyanb, A. B., Said, J., & Halim, M. S. B. A. (2017). Entrepreneurship Education is The Key Contrivance of Poverty Alleviation: An Empirical Review. *Journal of Business and Management*, 1, 32–41.
- Jonsson, S., Söderberg, I.-L., & Wilhelmsson, M. (2017). An investigation of the impact of financial literacy, risk attitude, and saving motives on the attenuation of mutual fund investors' disposition bias. *Managerial Finance*, 43, 282–298.
- Karim, S, Biemans, H J A, Lans, T, Chizari, M & Mulder, M. (2016). The Impact of Entrepreneurship Education: A Study of Iranian Students' Entrepreneurial Intentions and Opportunity Identification. *Journal of Small Business Management*, 54(1): 187–209.
- Karlsson, T & Moberg, K. (2013). Improving perceived entrepreneurial abilities through education: Exploratory testing of an entrepreneurial self-efficacy scale in a pre-post setting. *The International Journal of Management Education*, 11 (1): 1–11.
- Kebede, M., Kaur, N., & Kaur, J. (2017). Financial Literacy among Urban Dwellers in Addis Ababa, Ethiopia. *International Journal of Accounting and Financial Management*, 4, 27–49.
- Khadija M. Usama and Wan Fauziah Wan Yusoff. (2018). the Relationship Between Entrepreneurs' financial literacy and Business Performance Among Entrepreneurs of Bausch State Nigeria, *International Journal of Entrepreneurship and Business Innovation* Vol.1, No.1, pp.15-26, 2018.
- Kisunza, R. N. & Theuri, F. (2014). Determinants of effective utilization of youth enterprise development fund: A case of Kisauni Constituency, Mombasa County in Kenya. *International Journal of Social Sciences and Entrepreneurship*, 1, 1–17.

- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 52, 5–44
- Lusimbo, E. N. (2016). Relationship between Financial Literacy and the Growth of Micro and Small Enterprises in Kenya: A Case of Kakamega Central Sub- County. *International Journal of Development and Economic Sustainability*, 62, 56–61. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 52, 1–40.
- Matewos, K. R., Navkiranjit, K. D., & Jasmindeep, K. (2016). Financial literacy for developing countries in Africa: A review of concept, significance and research opportunities. *Journal of African Studies and Development*, 8, 1–12
- Miller, M., (2009), “The case for financial literacy in developing countries”, World Bank Group, Washington, DC.
- Musie, L. (2015). The use of financial literacy concepts by entrepreneurs in the small and medium enterprise sector in Mpumalanga Province, South Africa.
- Okello Candiya Bongomin, G., Mpeera Ntayi, J., Munene, J. C., & Akol Malinga, C. (2017). The relationship between access to finance and growth of SMEs in developing economies. *Review of International Business and Strategy*, 27, 520–538.
- Oseifuah, E. K. (2010). Financial literacy and youth entrepreneurship in South Africa. *African Journal of Economic and Management Studies*, 1, 164–182.
- Peng, X., Nelson, E. S., Maiers, J. L., & Demali, K. a. (2015). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence *Annamaria. J. Econ Lit.*, 52, 5–44.
- Pistrui, D, Huang, W., Oksoy, D & Welsch, H. (2001). Entrepreneurship in china: characteristics, Attitudes, and Family Forces shaping in Emerging private sector, *Fam Bus Rev*, No. 2.
- Potrich, A. C. G., Vieira, K. M., Coronel, D. A., & Bender Filho, R. (2015). Financial literacy in Southern Brazil: Modeling and invariance between genders. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 6, 1-12.
- Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44, 276–295.
- Ripain, N., Amirul, S. M., & Mail, R. (2017). Financial literacy and SMEs’ potential entrepreneurs: The case of Malaysia. *Journal of Administrative and Business Studies*, 3, 60–68.
- Schuchardt, J., Hanna, S. D., Hira, T. K., Lyons, A. C., Palmer, L., & Xiao, J. J. (2009). Financial literacy and education research priorities. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20, 84–95
- Schuhen, M., & Schürkmann, S. (2014). Construct validity of financial literacy. *International Review of Economics Education*, 16, 1–11.
- Sondari, M. (2013). Is Entrepreneurship Education Really Needed? Examining the Antecedent of Entrepreneurial Career Intention, the Indonesia International Conference on Innovation, Entrepreneurship, and Small Business (IICIES 2013).
- Wise, S. (2013). The Impact of Financial Literacy on New Venture Survival. *International Journal of Business and Management*, 8, 30–39.
- Yew, S., Yong, C., Cheong, K., & Tey, N. (2017). Does Financial Education Matter? Education Literacy among Undergraduates in Malaysia. *Institutions and Economies*, 9, 43–60.